UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Faculteit Geesteswetenschappen, Departement Religiewetenschappen en Theologie

24 oktober 2008

Over het uitzieden van praktische wijsheid in de zorg

Frans Vosman

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Praktijkillustratie

Uit: *Regie over eigen leven en sterven* NCRV

Dokter Douma en Mevrouw Richters

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

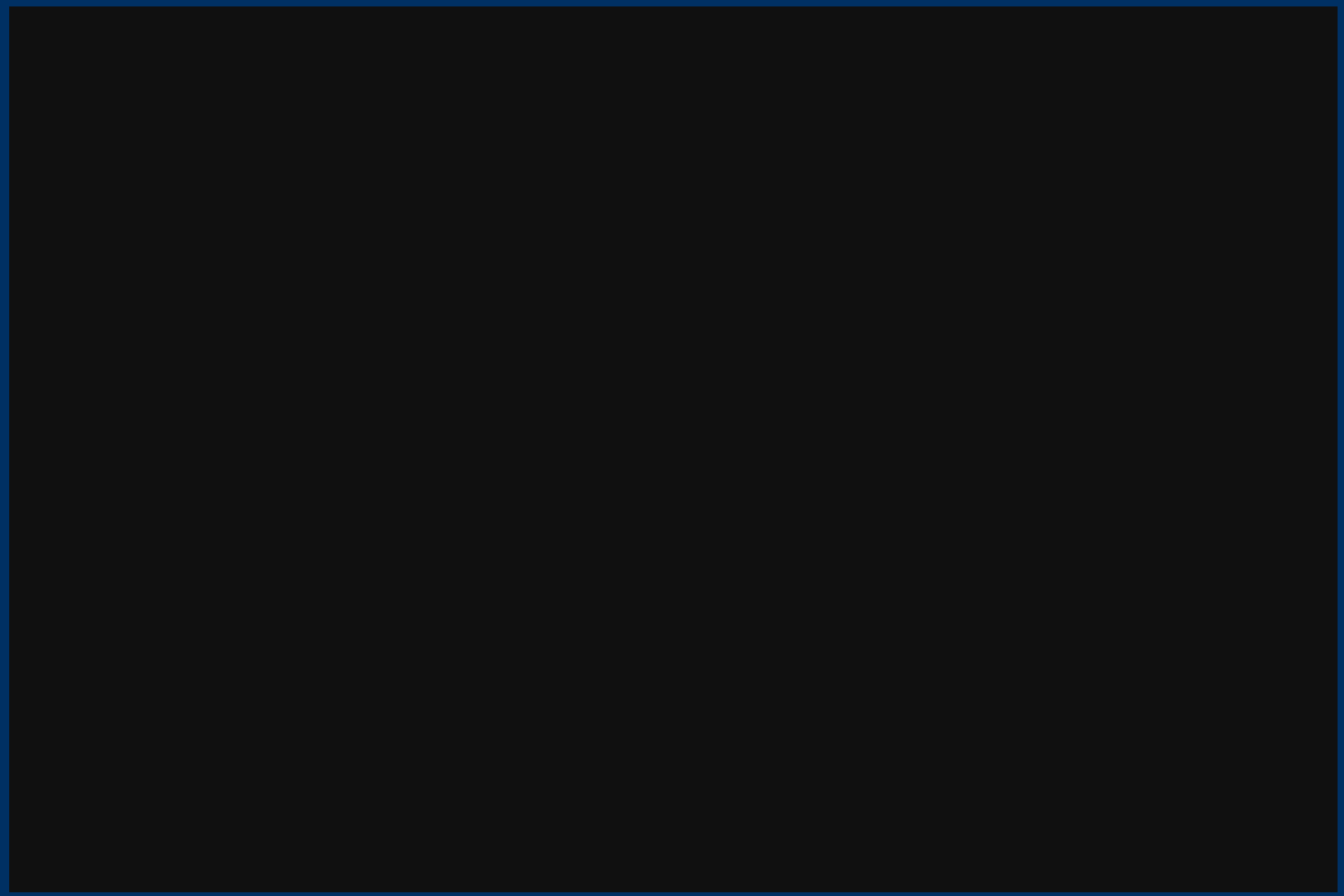

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Werkomschrijving van praktische wijsheid van de zorgverlener:

het *savoir faire* in complexe morele situaties,

waarin een creatief residu van eerder professioneel handelen werkzaam is

met het oog op deze en op nieuwe handelingskwesties.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Uitzieden en dat in de zorginstelling

Het savoir faire uitzieden:

Concept van praktische wijsheid dat de geborneerdheid van de gewoonten kan identificeren en beweging aanbrengt…

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Uitzieden en dat *in* de zorginstelling:

…maar ook met de conceptuele scherpte om met de systemische druk van hedendaagse zorginstellingen om te gaan.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Wat is het probleem nu?

1. Consequentialistische redeneringen over de zorg, zoals die van de *added value*, lossen het probleem op door het weg te redeneren: Porter en Teisberg.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Wat is het probleem nu?

1. Consequentialistische redeneringen over de zorg, zoals die van de *added value*, lossen het probleem op door het weg te redeneren: Porter en Teisberg.
2. Zorgethische 'vloertjes' om het politiek-ethische probleem van wat moreel gezien goede zorg is in het vizier te kunnen houden.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Wat is het probleem nu?

1. Consequentialistische redeneringen over de zorg, zoals die van de *added value*, lossen het probleem op door het weg te redeneren: Porter en Teisberg.
2. Zorgethische 'vloertjes' om het politiek-ethische probleem van wat moreel gezien goede zorg is in het vizier te kunnen houden.
3. Juist praktische wijsheid *laat zien* wat moreel goed is gebleken.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Prudentie, phronèsis en praktische wijsheid:

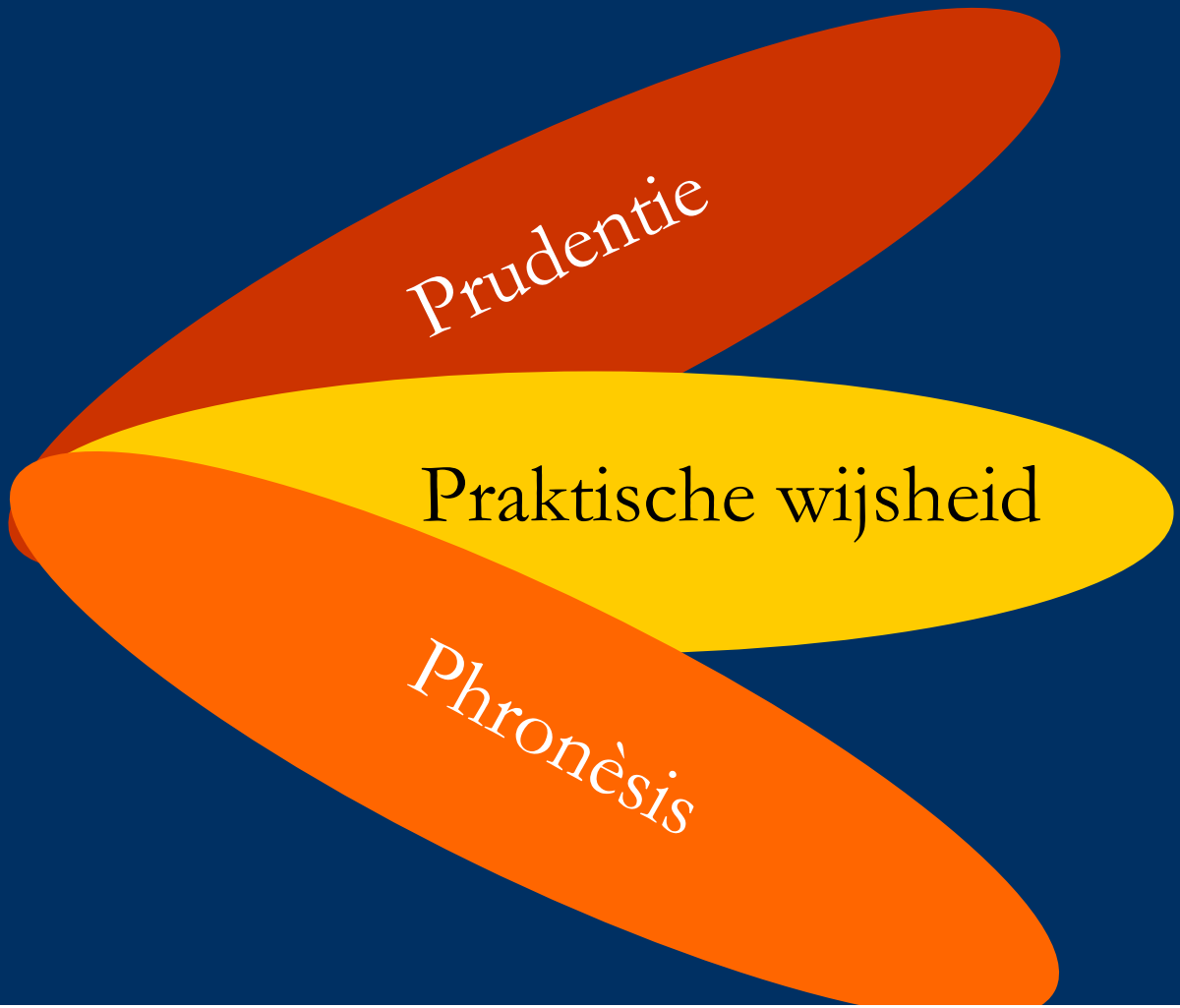

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

prudentie: spiegel & slang

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Prudentie

Weten
te doen

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Prudentie

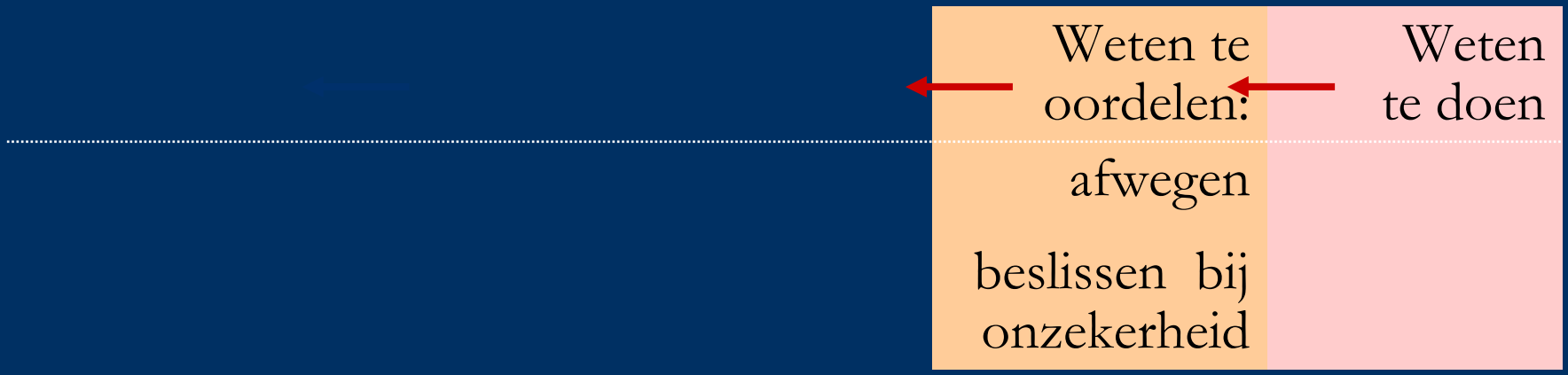

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Prudentie

Weten waar te nemen	Weten te oordelen:	Weten te doen
met alle vermogens	afwegen	
van de (on)vrijheid van de patiënt	beslissen bij onzekerheid	

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Prudentie

Zich weten te herinneren	Weten waar te nemen	Weten te oordelen:	Weten te doen
	met alle vermogens	afwegen	
	van de (on)vrijheid van de patiënt	beslissen bij onzekerheid	

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Prudentie

Zich weten te herinneren	Weten waar te nemen	Weten te oordelen:	Weten te doen
	met alle vermogens	afwegen	
	van de (on)vrijheid van de patiënt	beslissen bij onzekerheid	

Omzichtigheid

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Prudentie

Zich weten te herinneren	Weten waar te nemen	Weten te oordelen:	Weten te doen
	met alle vermogens	afwegen	
	van de (on)vrijheid van de patiënt	beslissen bij onzekerheid	
Omzichtigheid			

Een deugd:

- voortreffelijkheid
- tussen twee uitersten

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Phronèsis:

* Een bijrolletje: lekker handig met middelen?
* Terug naar de teleologie, maar dan *anders*:
* De doelen van zorg opgediept uit (zorg)praktijken.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Samengenomen: wijsheid in praktijken is…

…het virtuoze vermogen

…om in een in de institutie ontstane en door de institutie aan de gang gehouden spanning tussen enerzijds verduisterde doelen van handelen en anderzijds verfijning van middelen

…te ontdekken wat moreel relevant is,

…weten te besluiten en weten te handelen alsook weten te leren van wat niet goed gedaan is

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Praktijken, 'practices' – volgens MacIntyre:

"Met een praktijk bedoel ik iedere

coherente en complexe vorm van sociaal gevestigde samenwerkingsactiviteit van mensen

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Praktijken, 'practices' – volgens MacIntyre:

"Met een praktijk bedoel ik iedere

coherente en complexe vorm van sociaal gevestigde samenwerkingsactiviteit van mensen

waardoor goederen worden gerealiseerd die intern zijn aan die vorm van activiteit

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Praktijken, 'practices' – volgens MacIntyre:

"Met een praktijk bedoel ik iedere

coherente en complexe vorm van sociaal gevestigde samenwerkingsactiviteit van mensen

waardoor goederen worden gerealiseerd die intern zijn aan die vorm van activiteit

terwijl getracht wordt de standaarden van uitmuntendheid te bereiken die passen bij en gedeeltelijk bepalend zijn voor die vorm van activiteit,

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Praktijken, 'practices' – volgens MacIntyre:

"Met een praktijk bedoel ik iedere

coherente en complexe vorm van sociaal gevestigde samenwerkingsactiviteit van mensen

waardoor goederen worden gerealiseerd die intern zijn aan die vorm van activiteit

terwijl getracht wordt de standaarden van uitmuntendheid te bereiken die passen bij en gedeeltelijk bepalend zijn voor die vorm van activiteit,

met als resultaat de menselijke vermogens om die uitmuntendheid te bereiken en menselijke voorstellingen van de betrokken doelen en de goederen systematisch worden verrijkt."

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Zorginstellingen: instituties? Systemen!

Een institutie is

"…de structuur van het samenleven van een historische gemeenschap – volk, natie, streek, etc. – een structuur die niet terug te brengen is tot inter-persoonlijke relaties en niettemin daarmee wel verbonden is." (Ricoeur)

Instituties hebben hun eigen, specifieke doeleinde:
het speelveld én waartoe van de institutie.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Scherper nog:
wat gebeurt er met de arbeid van de zorgverleners zelf?

François Dubet, *Le déclin de l'institution*:

1. "Institutionele programma's": de institutie als een repertoire.

2. Ander werk (moeten) doen maakt andere beroepsbeoefenaren:

'weg van het bed' produceert een andere verpleegkundige.

3. De verpleegkundige … als 'bundel van gewenste functies'.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Opvoeren van de functionaliteit? Dan wordt de institutie verder vergruisd…

- Meer functionaliteit?

  > *Meer forum om bij de substantie van de zorgpraktijken stil te staan.*

- Het verschil tussen discretionaire ruimte en systemische ruimte:

  > *Anders gaat praktische wijsheid naar de knoppen.*

- Het systemische in beheer nemen:

  > *Anders geen goede zorg.*

Onderzoekslijn *Care and Contested Coherence*

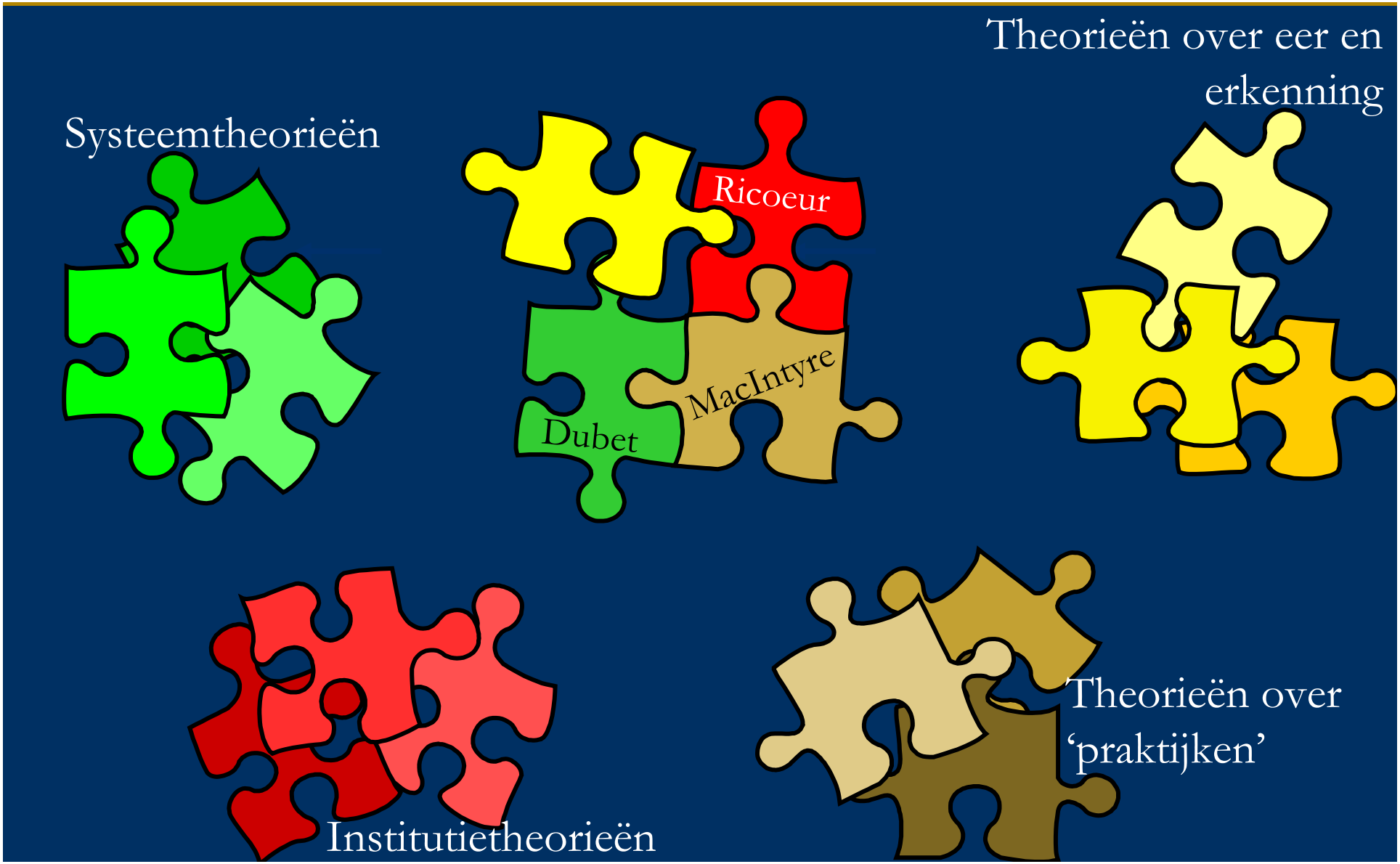

UNIVERSITEIT VAN TILBURG

De Tilburgse zorgethici gaan graag contact aan

met mensen en instellingen

die geven om heldere ideeën over goede zorg,

ook via het web: www.zorgethiek.nu

ZorgEthiek.nu
Samen denken over zorg

Muzikaal intermezzo

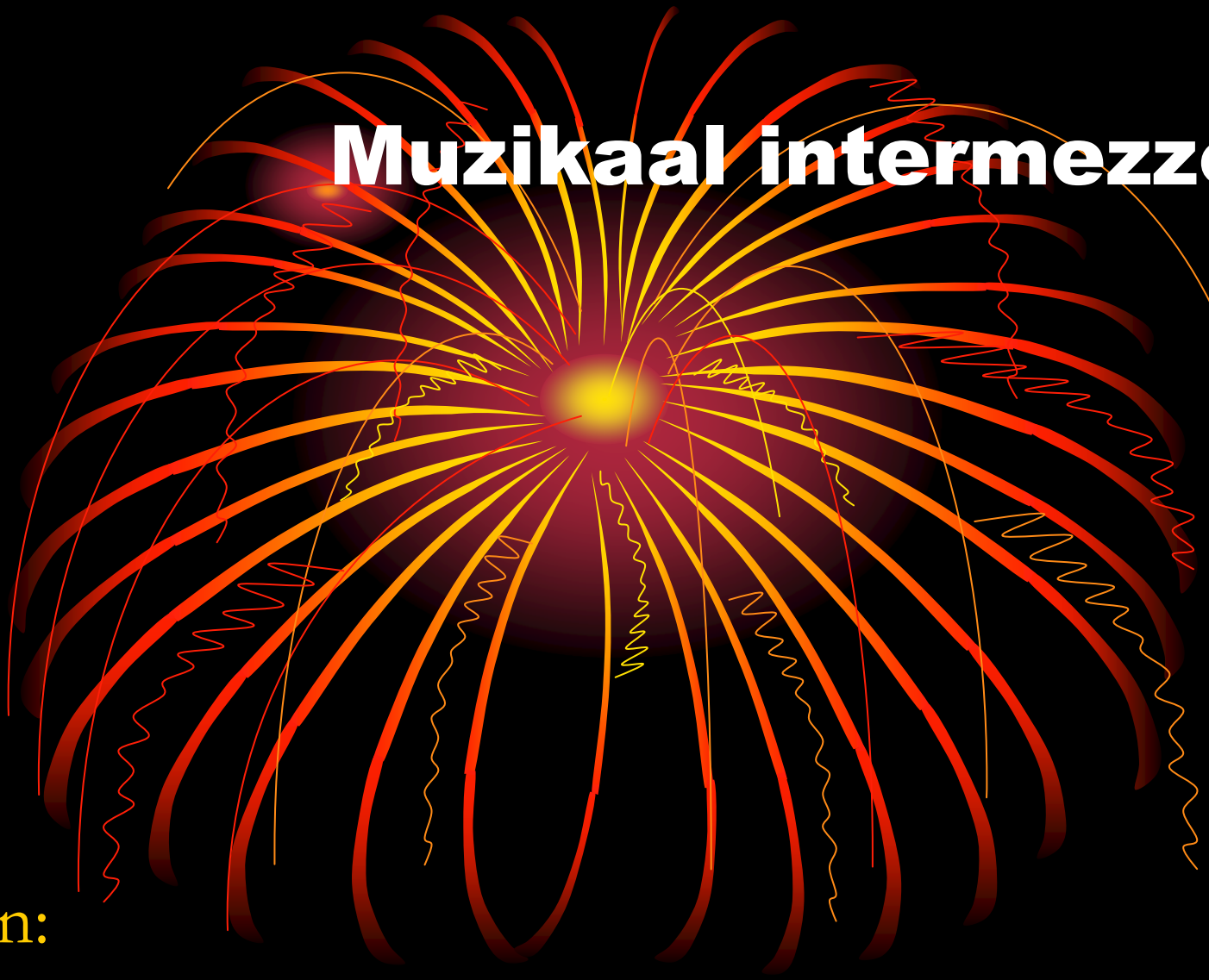

Voor u spelen:

Noortje Krämer, *piano*

Ien Bouwmans, *zang*

Tilburg 24 oktober 2008

Over de verdringing van praktijkkennis

Andries Baart

Universiteit van Tilburg

Praktijkillustratie *vervolg*

We kijken naar een tweede filmfragment:
dokter Douma en Mevrouw Richters

Introductie

De nieuwe leeropdracht per 1-1-2007:

Presentie en zorg

Introductie

Onze zorgopvatting:

hoogwaardige bekommernis die zijn vorm, inhoud en lading moet vinden in de relatie met de zorgbehoeftige

Presentie

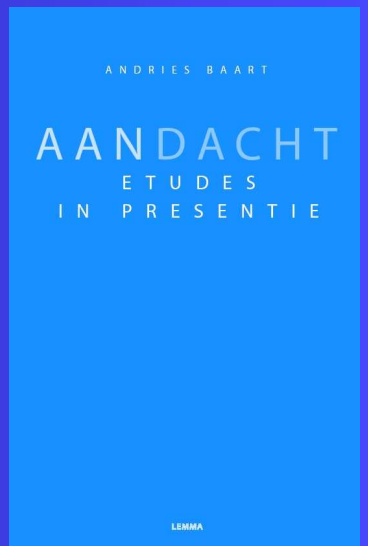

Menslievendheid

Strijd om geldigheid

Er is een gevecht gaande om de geldigheid van kennis

De tegenstelling in de notendop:

Geldige kennis t.b.v. zorg geven is

Zuiver

Expliciet

Codificeerbaar

Overdraagbaar

Smalle rationaliteit

Strijd om geldigheid

Er is een gevecht gaande om de geldigheid van kennis

De tegenstelling in de notendop:

Geldige kennis t.b.v. zorg geven is	
Zuiver Expliciet Codificeerbaar Overdraagbaar	Groezelig Uit vele bronnen Deels impliciet Contextueel
Smalle rationaliteit	Meerdere kennismodi

Van handelen → praktijken

- Zorg is meer dan bundel handelingen of verrichtingen
- Praktijken zetten voorop:
  - *Complexiteit*
  - *Samenhang en bestemming*
  - *Stichtingsregels*
- Aansluiting bij MacIntyre

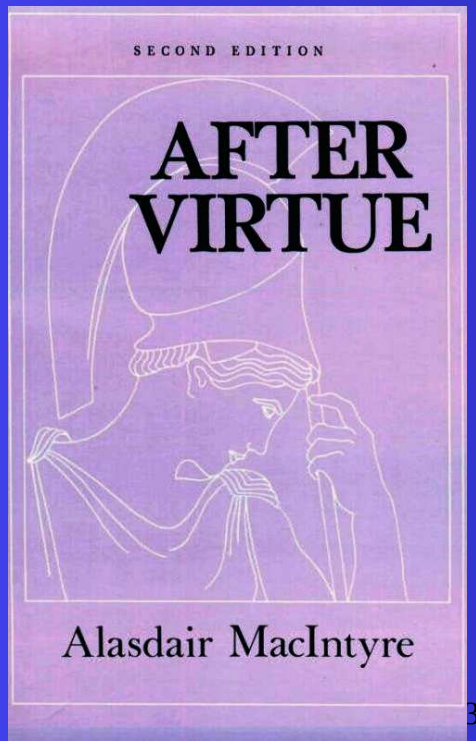

Verder dan MacIntyre

Drie punten waarop we verder willen dan de praktijkopvatting van MacIntyre

MacIntyre's kenmerk	Maar ook	Dit kenmerk
Complex	→	Emergent

Verder dan MacIntyre

Drie punten waarop we verder willen dan de praktijkopvatting van MacIntyre

MacIntyre's kenmerk	Maar ook	Dit kenmerk
Complex	→	Emergent
Innerlijke bestemming (goederen)	→	Vrijheid van beoefening

Verder dan MacIntyre

Drie punten waarop we verder willen dan de praktijkopvatting van MacIntyre

MacIntyre's kenmerk	Maar ook	Dit kenmerk
Complex	→	Emergent
Innerlijke bestemming (goederen)	→	Vrijheid van beoefening
Coherent	→	Eigen logica bekommernis

Taciete kennis

Michael Polanyi over stilzwijgende, impliciete kennis, ook in de wetenschap.

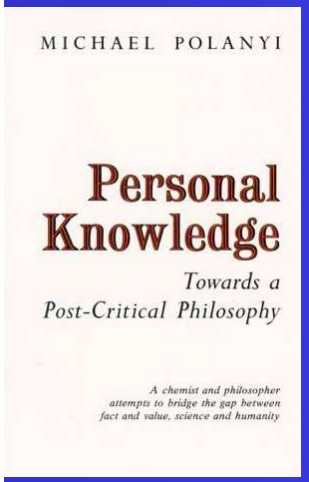

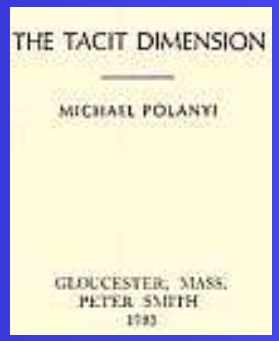

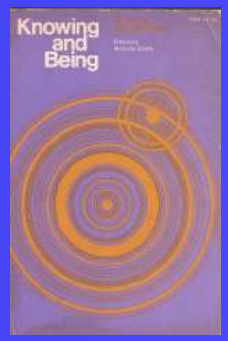

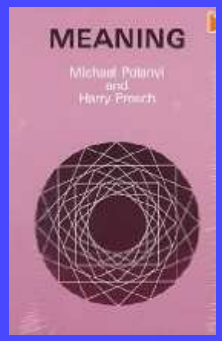

Taciete kennis

Michael Polanyi over stilzwijgende, impliciete kennis, ook in de wetenschap.

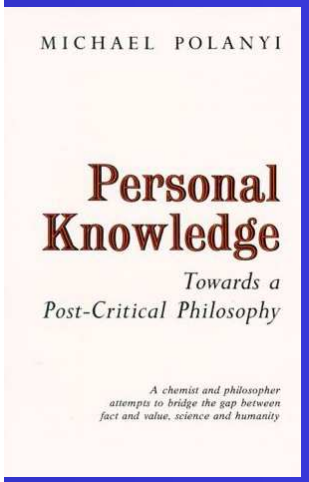

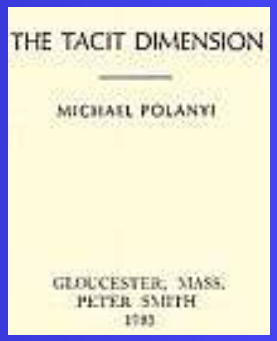

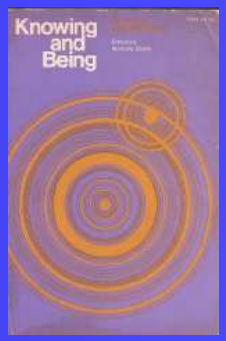

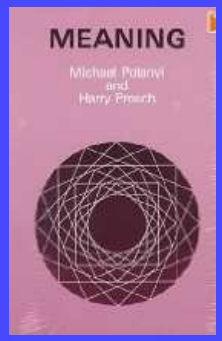

- De verwondering over het kunnen van anderen
- Een voorbeeld: kunnen fietsen

Taciete kennis

Twee uitwerkingen

1. Taciete kennis en aandacht geven resp. patronen herkennen

Taciete kennis

Twee uitwerkingen

1. Taciete kennis en aandacht geven resp. patronen herkennen

   → *Over de vrijheid van ambachtelijke aandacht*

Taciete kennis

Twee uitwerkingen

1. Taciete kennis en aandacht geven resp. patronen herkennen

   → *Over de vrijheid van ambachtelijke aandacht*

2. Taciete kennis en problemen oplossen resp. weten waar je het zoeken moet

Taciete kennis

Twee uitwerkingen

1. Taciete kennis en aandacht geven resp. patronen herkennen

   → *Over de vrijheid van ambachtelijke aandacht*

2. Taciete kennis en problemen oplossen resp. weten waar je het zoeken moet

   →*Over intuïtie, aanvoelen en verbeelding*

Taciete kennis

Twee uitwerkingen

1. Taciete kennis en aandacht geven resp. patronen herkennen

   → *Over de vrijheid van ambachtelijke aandacht*

2. Taciete kennis en problemen oplossen resp. weten waar je het zoeken moet

   →*Over intuïtie, aanvoelen en verbeelding*

3. Een waarschuwing

Ambachtelijkheid en wijsheid

Taciet weten vertaalt zich in twee praktische uitwerkingen:

- ambachtelijkheid
- wijsheid

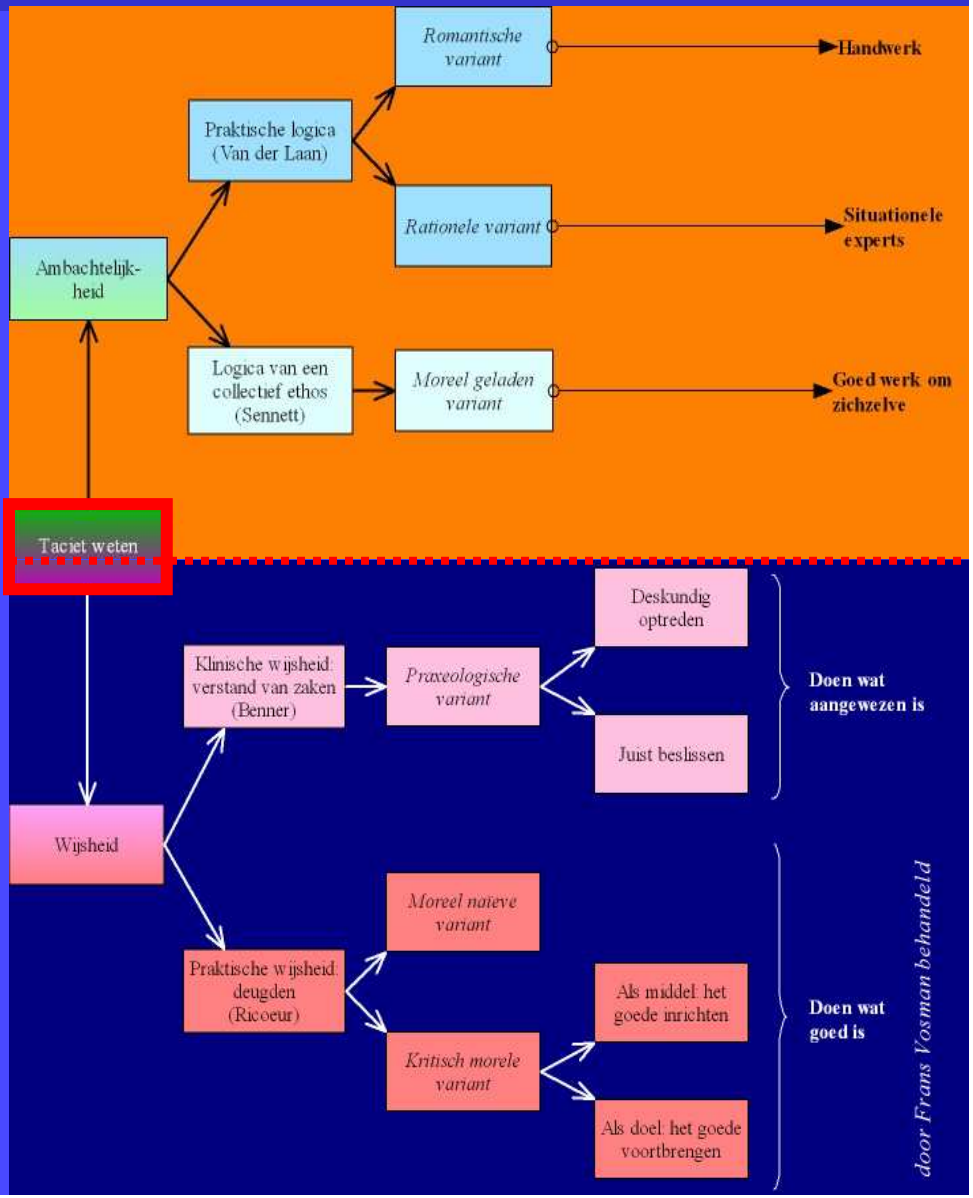

Ambachtelijkheid

Opvatting van Van der Laan: de belichaming

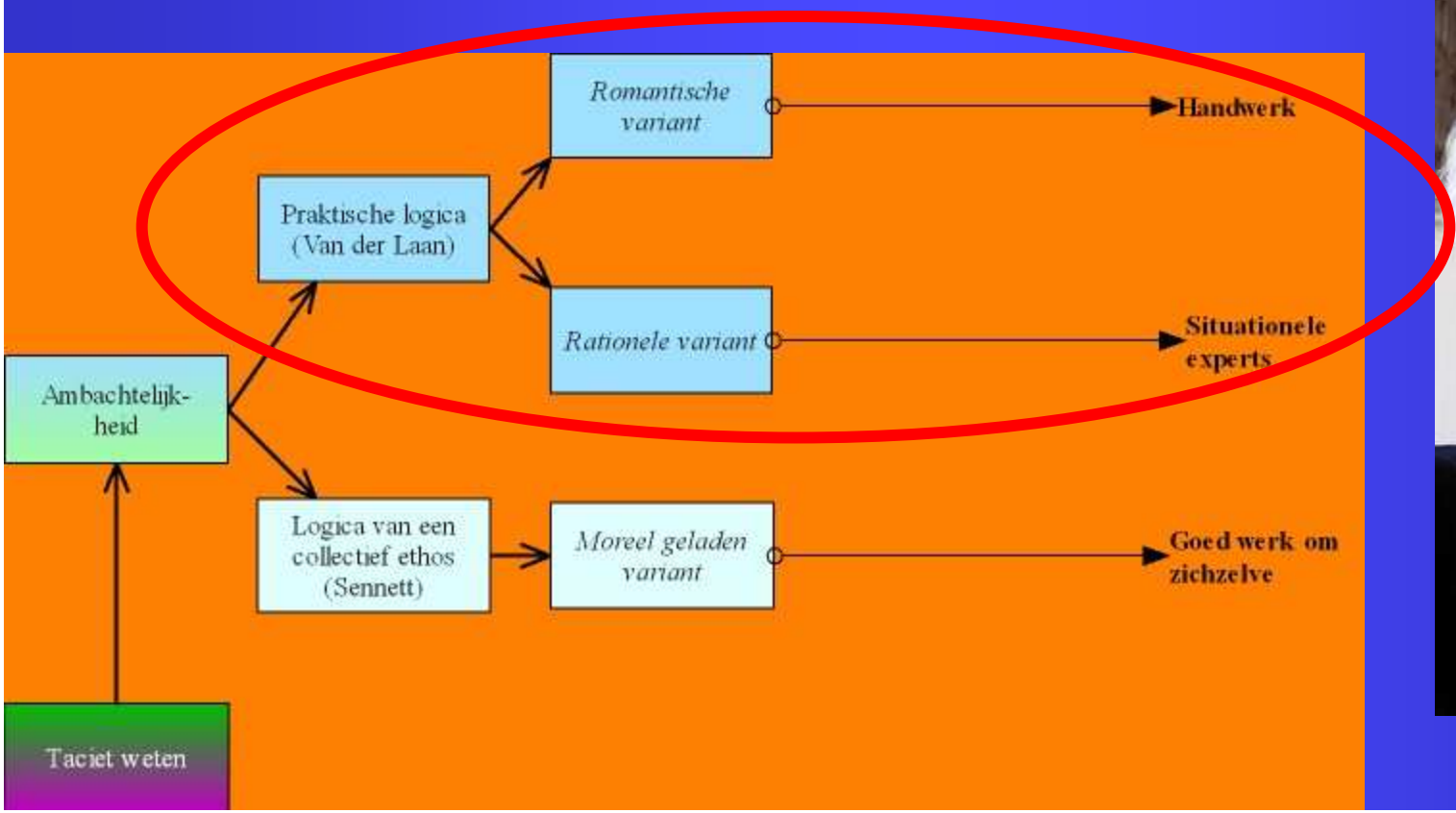

Ambachtelijkheid

Opvatting van Sennett: sociaal ethos

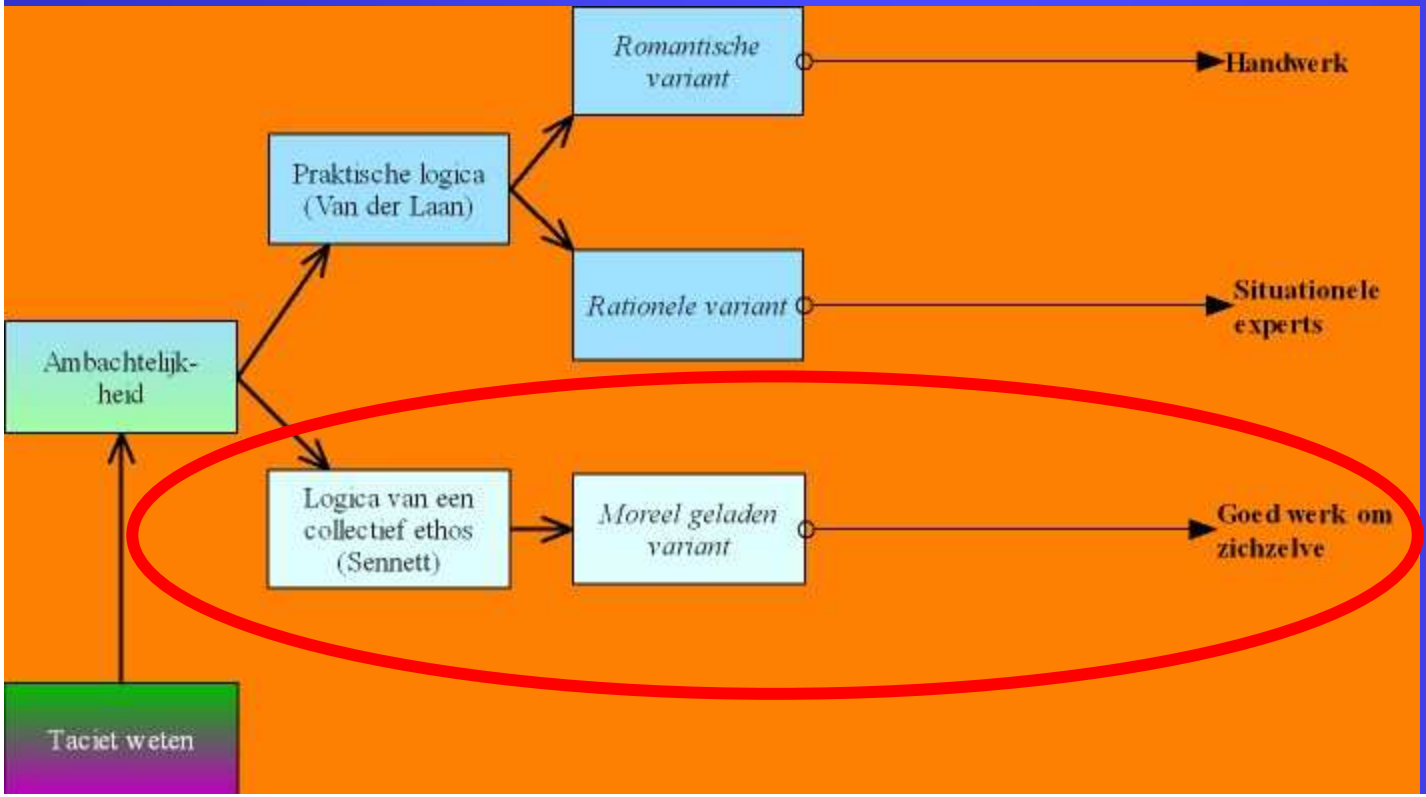

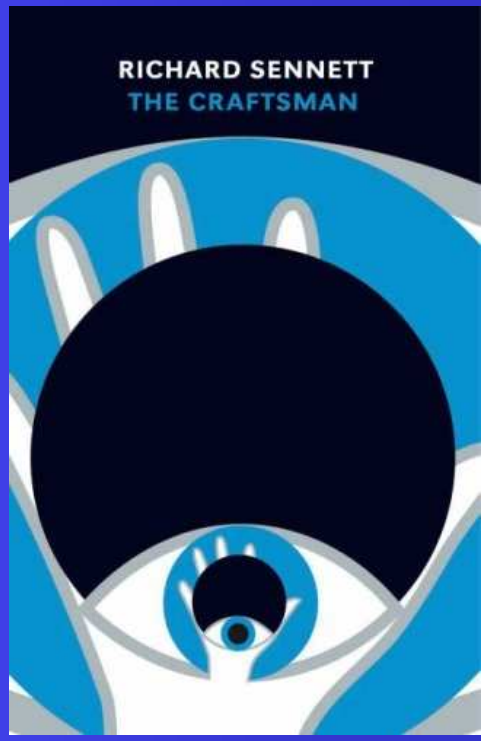

Praktische wijsheid

Uitwerking praktische wijsheid door Frans Vosman

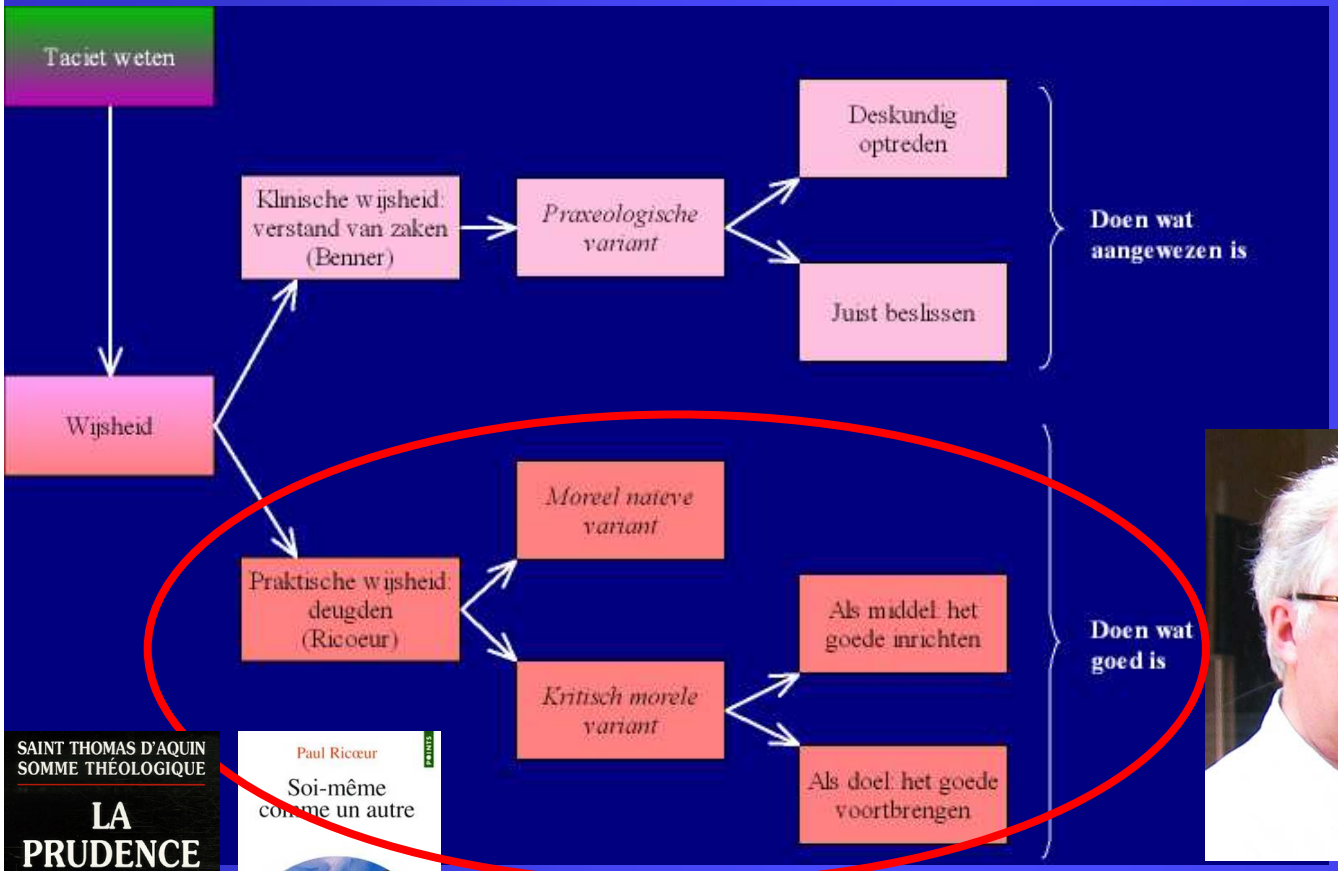

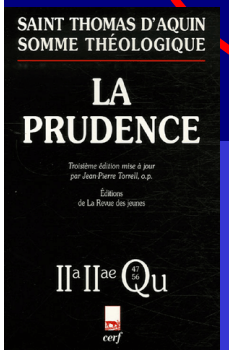

Vakmatige wijsheid

Uitwerking vakmatige wijsheid:

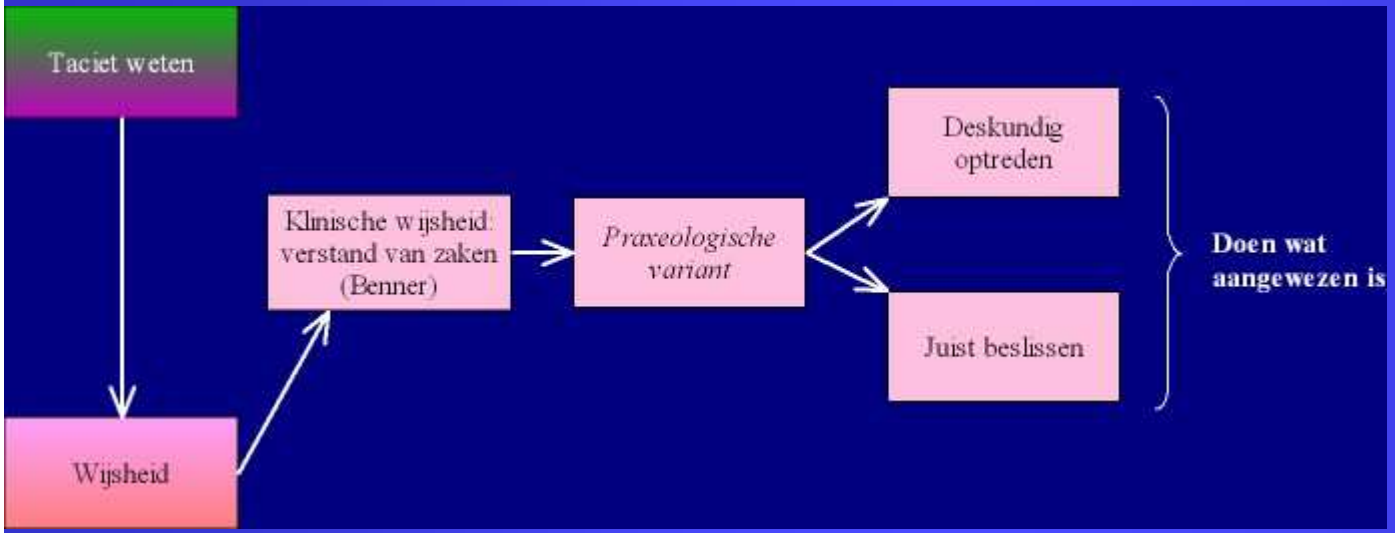

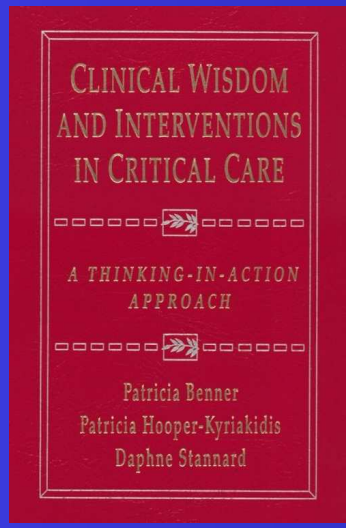

- De noodzaak van wijsheid

Vakmatige wijsheid

Uitwerking vakmatige wijsheid:

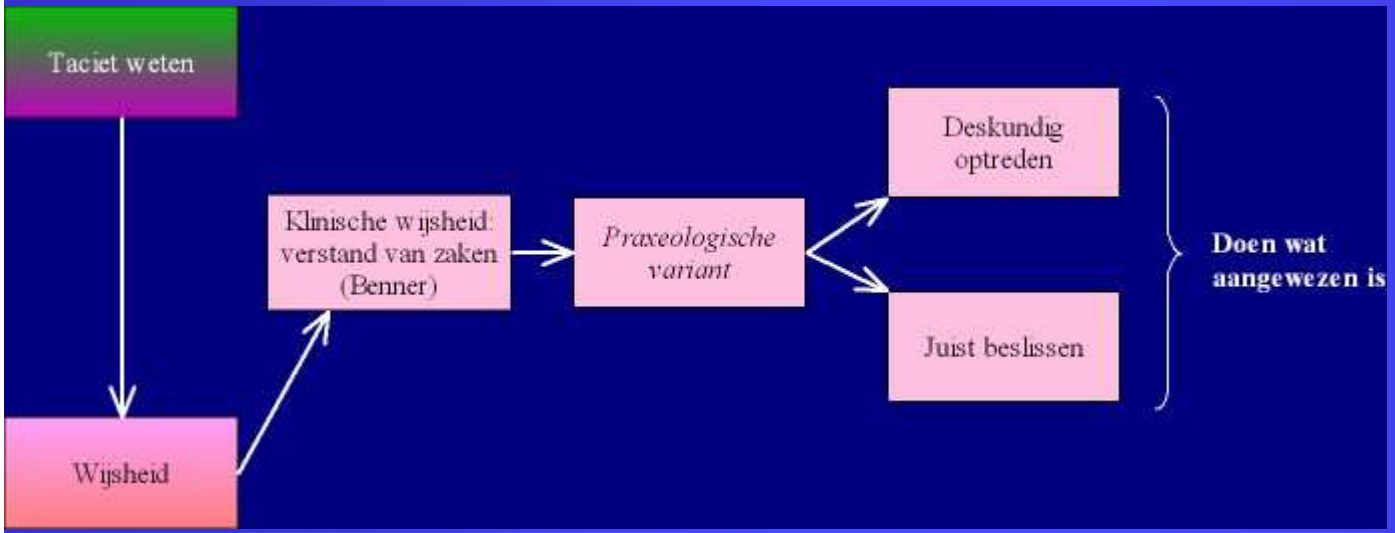

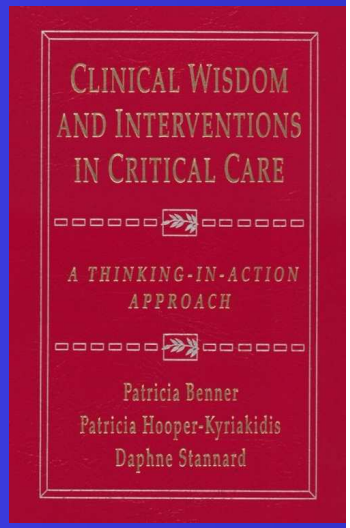

- De noodzaak van wijsheid
- Vakmatige wijsheid vormt zich *in* de praktijk

Vakmatige wijsheid

Uitwerking vakmatige wijsheid:

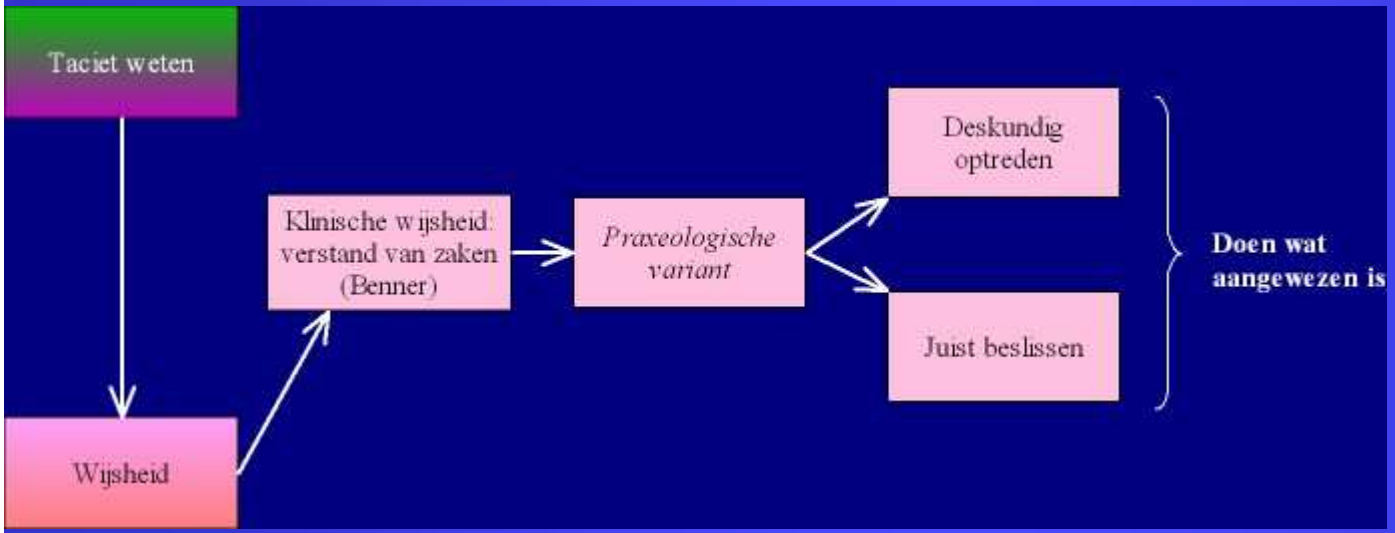

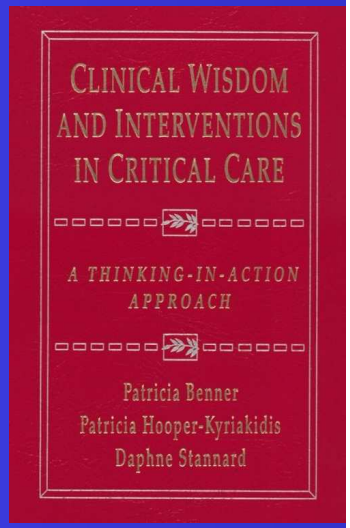

- De noodzaak van wijsheid
- Vakmatige wijsheid vormt zich *in* de praktijk
- Vakmatige wijsheid steunt op deugden

Vakmatige wijsheid

Conclusie:

1. Als je *vakmatige wijsheid* onderzoekt en uitkookt vind je in elk geval ook *praktische wijsheid*

Vakmatige wijsheid

Conclusie:

1. Als je *vakmatige wijsheid* onderzoekt en uitkookt vind je in elk geval ook *praktische wijsheid*
2. Evidence-based kennis verdringt momenteel relevant taciet weten en daarmee *wisdom-based care*.

Vakmatige wijsheid

Conclusie:

1. Als je *vakmatige wijsheid* onderzoekt en uitkookt vind je in elk geval ook *praktische wijsheid*
2. Evidence-based kennis verdringt momenteel relevant taciet weten en daarmee *wisdom-based care*.

Zie hier twee centrale ingangen tot ons onderzoek van de komende jaren

Terug naar de film

1. Zorg als het stichten en beheren van een praktijk
2. Zorg op basis van vakmatige en praktische wijsheid

Onderzoek doen

Uitzieden van praktische wijsheid

- Leergemeenschappen *(communities of practice)*

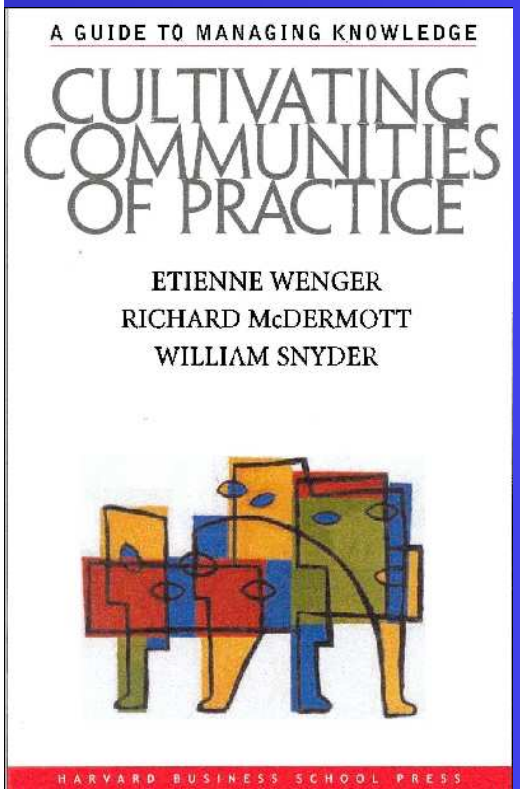

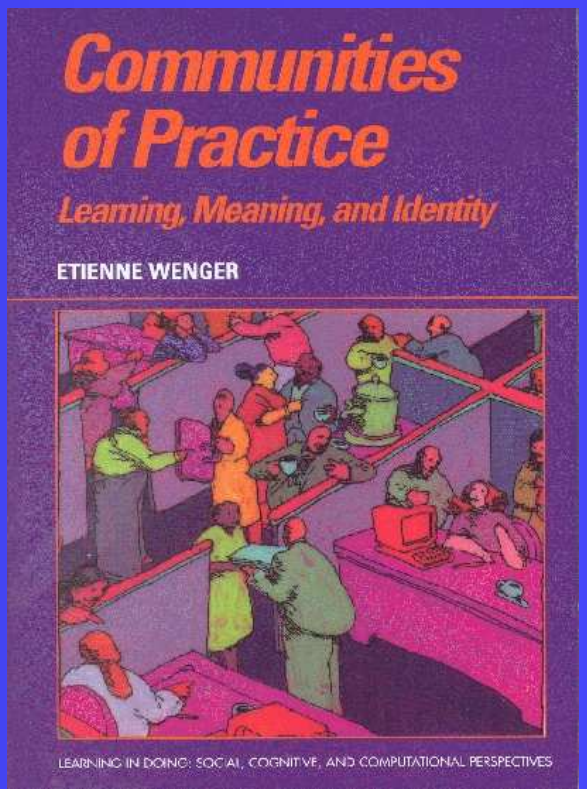

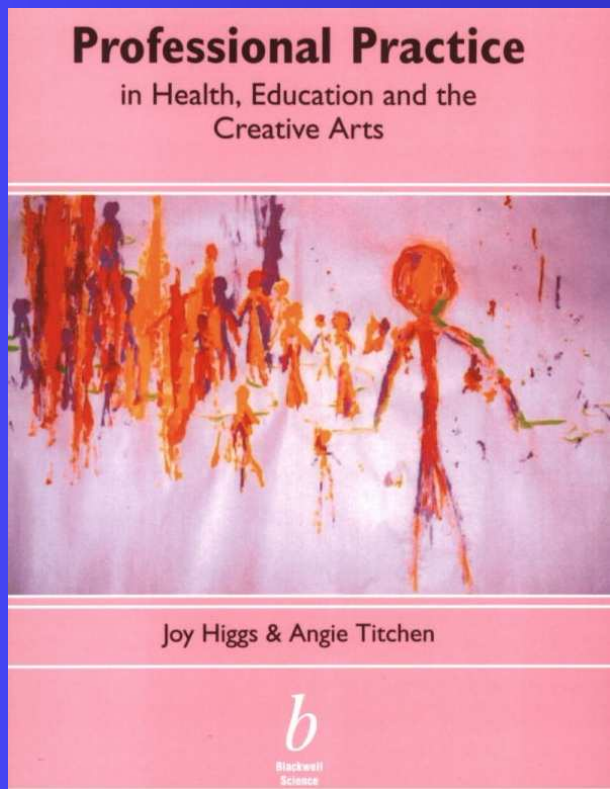

Community of Practice

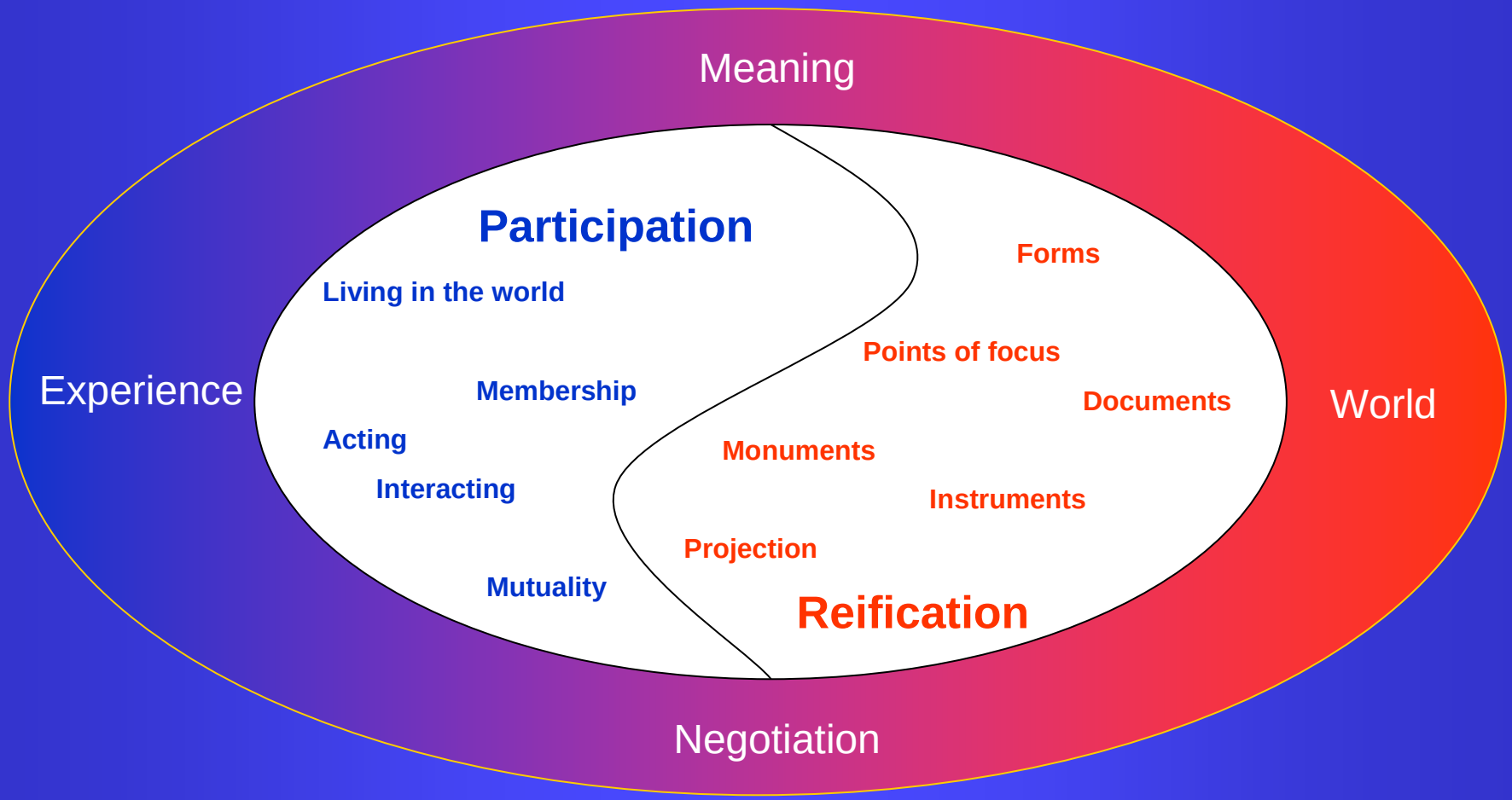

Uit: Wenger 1998, p. 63.

Onderzoek doen

Uitzieden van praktische wijsheid

- Leergemeenschappen *(communities of practice)*
- Velerlei soorten van gedegen en hoogwaardig empirisch kwalitatief onderzoek

Onderzoek doen

Uitzieden van praktische wijsheid

- Leergemeenschappen *(communities of practice)*
- Velerlei soorten van gedegen en hoogwaardig empirisch kwalitatief onderzoek

Op weg naar aannemelijke zorg

Woord van dank

De grondlegger van de Katholieke Universiteit Brabant (tegenwoordig Universiteit van Tilburg),

Prof. dr. M.J.H. Cobbenhage (foto: UvT, Tilburg)

Slot

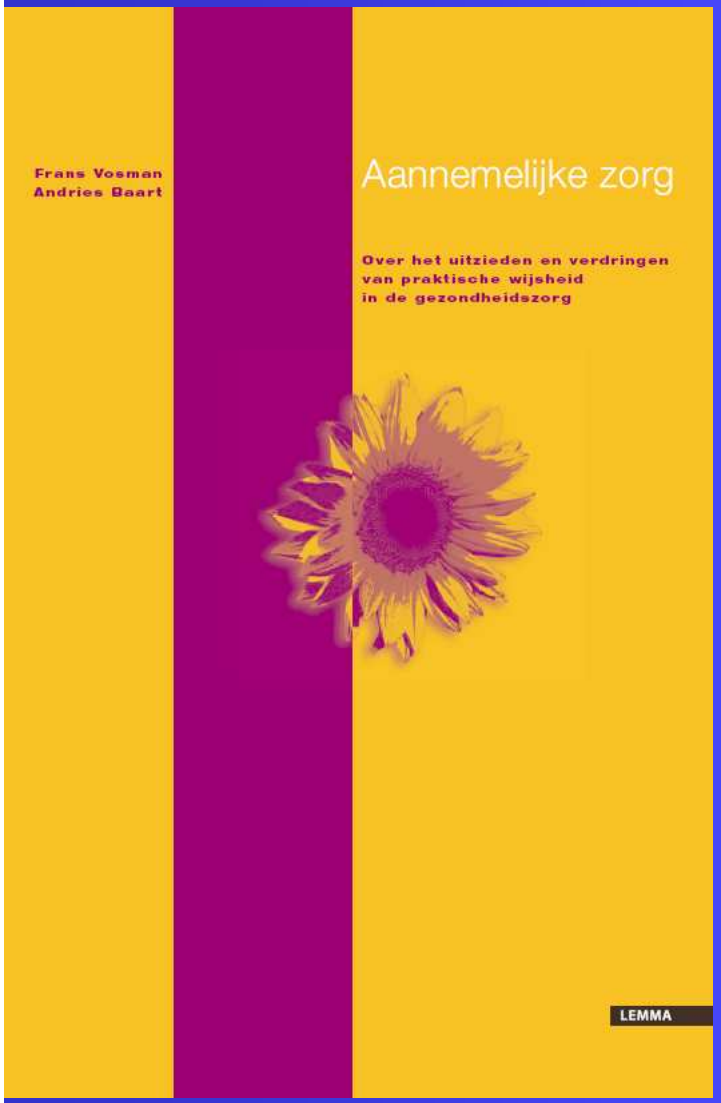

Voor ieder is zodadelijk een boekje (niet meerdere) met de uitgebreide tekst van deze rede beschikbaar in foyer voor deze zaal.

Films en PowerPoint staan op **www.zorgethiek.nu**